

El Premi Crexells, un guardó pioner Josep Faulí¹

Amb la creació del Premi Crexells, l'Ateneu Barcelonès va fer una aportació fonamental als premis literaris catalans. Tot i que, al seu moment (1927), no se'n podia tenir prou consciència, la història posterior ha confirmat, més d'una vegada, la transcendència d'aquella aportació. Anoto, si més no, dos fets cabdals que expliquen l'excepcionalitat d'aquest guardó en la història dels nostres premis literaris:

1) En plena República, quan la Generalitat crea els seus premis oficials, incorpora el Premi Crexells per a la novel·la.

2) A la postguerra, el record d'aquell guardó fa que la nit de Santa Llúcia centri la concessió de molts premis destacats des del 1951 (també el Premi Nadal de novel·la castellana havia estat creat sota la influència d'aquell record d'abans de la guerra). Si hem pogut parlar tantes vegades de la festa literària de Santa Llúcia, és només perquè Joan Crexells va morir un 13 de desembre, festivitat de la santa.

La influència és doble: d'una banda, "mitifica" la data del 13 de desembre, perquè és la de la mort de Joan Crexells, i, com a conseqüència d'això, és la que trien els creadors del guardó per a la concessió del premi; d'altra banda, es generalitza el sistema de votacions successives per a l'atorgament dels premis literaris. És indubtable que tant entre els que creen el Premi Crexells com entre els que inicien els Nadal i entre els gestadors de la festa de Santa Llúcia, que, en la segona meitat del segle XX es va fer tradicional, la referència més concreta era -tots eren força francòfils- la del Goncourt. El Premi Crexells va néixer, a l'Ateneu Barcelonès, com un acte d'homenatge a un amic: tant l'oportunitat de la creació -venia poc després del debat sobre "una generació sense novel·la"- com les circumstàncies posteriors van convertir aquell homenatge en una creació plena de repercussions. I ara encara, tot i que el Premi Crexells continua la seva història, el seu nom va lligat a canvis i realitzacions que superen la seva realitat, ja prou important, no cal dir-ho, amb una història de gairebé vuitanta anys. L'Ateneu dels anys vint del segle passat mantenia la tradició de les penyes, entre les quals destacava la que es reunia entorn del metge, però sobretot ateneista, Joaquim Borralleras, coneguda pel nom d'aquest i, fins i tot, de vegades amb una denominació sens dubte excessiva, com Penya de l'Ateneu. Joan Crexells, que aleshores ja era més que una sòlida promesa intel·lectual, n'era un dels membres i segurament ni el més actiu ni el més destacat; la seva mort, però, el 13 de desembre del 1926, el va convertir en protagonista perquè els seus companys van decidir recordar anualment aquell dia amb la creació d'un premi literari amb el nom del company mort. Gràcies a la rellevància d'aquella penya, la iniciativa va ser acollida per l'Ateneu i va tenir el seu suport. És Jordi Casassas qui va fer servir el mot "iniciativa", en historiar aquell fet, i Enric Jardí, en la biografia del mateix Joaquim Borralleras, empra el mateix mot quan explica que la creació del premi va ser "una de les iniciatives més importants que van sorgir de la cèlebre tertúlia" (em sembla que, si no fos per la seva eterna discreció, podia haver escrit sense embuts "la més important").

El guardó no va tenir un bon començament, ja que, en la seva primera convocatòria,

¹ Article extret de *Barcelona, metròpolis mediterrània*. N. 66. Hivern 2005/2006

que va ser la corresponent a 1928, no va ser adjudicat. Tot i que, en aquell moment, es parlava del millor llibre publicat durant l'any i d'obres inèdites presentades expressament, sembla que el jurat, com que no es veia amb cor de premiar una novel·la va preferir no atorgar el guardó, que sí que va ser concedit un any després. El primer Premi Crexells de la història atorgat va ser el de 1929, i ho va ser per un jurat format per Just Cabot (secretari), Agustí Calvet, Pompeu Fabra (president), Josep M. Junyo, Josep M. López-Picó, Carles Rahola i Carles Riba. D'acord amb un suggeriment de Calvet acceptat per la Junta de l'Ateneu i pel jurat, el veredictes va ser llegit per Narcís Oller. Era un veredictes que, a més d'atorgar el premi a *El cercle màgic* de Joan Puig i Ferrer, explicava totes aquestes coses:

-S'havien pres en consideració "les obres inèdites presentades i les publicades de l'1 d'octubre de 1928 al 20 de setembre de 1929".

-Puig i Ferrer havia tingut els vots de Calvet, Fabra, López-Picó, Rahola i Riba.

- *Fanny*, de Carles Soldervila, havia tingut el vot de Cabot, i *Entre flames*, de Joaquim Ruyra, el de Junyo.

El guardó, dotat aleshores amb 5.000 pessetes, que pagaven mitjançant una subscripció socis de l'Ateneu, es va concedir sense interrupció fins a 1938. Després del llarg parèntesi de la dictadura, la junta de l'Ateneu no el va restaurar fins al 1982. El premi va reaparèixer, allunyant-se del 13 de desembre, aleshores ja massa ple de premis literaris, el 19 de novembre d'aquell any, dia en què un jurat format per Guillem Díaz-Plaja (president), Xavier Fàbregas (secretari), Josep Faulí, Nèstor Luján, Joaquim Ventalló, Antoni Vilanova i Joan B. Xuriguera va premiar *Les aventures del cavaller Kosmas*, de Joan Perucho.

D'aleshores ençà aquest premi ha esdevingut un guardó habitual per premiar la millor novel·la de l'any, la qual, abans era recompensada amb una obra d'art, fins que, en la darrera convocatòria (2004), va ser acompanyada d'una bossa de 6.000 euros.

